

Kirsti Loukola

KILJUKOTKA

Painopaikka: Bookwell Oy, Juva 2017

Taitto: Elvi Turtiainen

Kansi: Mika Kettunen

ISBN 978-952-68834-0-3 (sid.)

ISBN 978-952-68834-2-7 (EPUB)

ENSIMMÄINEN OSA

Kiljukotka liittää Lappajärven yllä. Niitä tulee aika ajoin idästä ja osa on jäänyt pesimäänkin. Kimmeltävä vedenpinta särkyy, kun silkkiuikku sukeltaa pakoon. Aurinko hohkaa hellepäivän aamua ja usvaa nousee rantapelloilta. Rannoilla on harmaita hirsitaloja, jotka kehystävät aittojen ja eläinsuojien kanssa pihoja.

On juhannus ja rippikirkko armon vuonna 1713. Lappajärven kappelin ja kellotapulin välissä parveilee pyhäpukuisia ihmisiä. Kirkonkellon kumu kaikuu järvenselällä ja kirkkoveeneet soutavat kilpaa rantaan. Pisin niistä voittaa. Siinä on seitsemän airoparia ja se tuo väkeä kaukaa järven eteläpäästä.

Kun väki siirtyy kirkkoon, miehet ottavat hatut päästään ja hakevat paikkansa toisiaan tervehtien. Huivipäiset naiset valuvat kohisten naisten penkeille käyttävän toiselle puolen. Kirkon etuosassa rippinuorten penkissä istuu vaaleatukkainen ja sinisilmäinen tyttö, Kontiaisen Kaisa, jonka poskilla karehtii jännityksen puna ja katse on kiinnittynyt ristittyihin käsiin. Hänen vieressään on naapurin Saara. Tytöt ovat Purmojärven kylältä parikymmentä kilometriä Lappajärveltä pohjoiseen. Saara kuikuilee taaksepäin ja etsii pikkuveljeään, kunnes huomaa hänet Skottarin penkistä isän vierestä. Saara huiskuttaa iloisesti veljelleen.

Kirkkokansa veisaa niin että kirkko kaikuu ja Kaisan selkäpiitä valuu huumaava väristys.

*Jo joutuu armas aika,
Ja suvi suloinen,
Joll' kauniist' kaiken paikan
Kaunistaa kukkainen;...*

Kuuluu kolahdus, kun poikien puolella virsikirja putoaa lattialle. Pietari, vaaleatukkainen kookas nuorukainen, kumartuu noukkimaan sen lattialta ja vilkaisee virnuillen tyttöjen riviä.

Saarnassaan pappi Laurentius Essevius jyrisee, että sala-vuoteuden synnit aiheuttavat koko kansalle sotaa ja kurjuutta. Jumalanpalveluksessa kirkotetaan tänään julkisesti Kustaaalon talon piika, joka on synnyttänyt äpärän.

Saarnan jälkeen pappi lukee pitkän listan esivallan kuulutuksia. Venäläiset ovat vallanneet Helsingin, pienen kaupungin Turun ja Viipurin välistä. Ruotujen pitää lähettää mies ja kuukauden ruoka-tarpeet sotaan, vaikka viimeksi keväällä vietiin pitäjästä joka viides mies. Sota on jatkunut yli kymmenen vuotta.

Pappi vannottaa, ettei kukaan enää tee syntiä, vaan jokainen tottelee nöyrästi esivaltaa ja rukoilee Kaarle-kuninkaan puolesta, joka pakeni Pultavan taistelusta Turkkiin neljä vuotta sitten, eikä ole vielääkään päässyt palaamaan.

Jumalanpalveluksen jälkeen isä antaa Kaisalle rippilahjaksi sinisen silkkihuivin. Tervanmyynnistä tuli rahaa. Huivi on pehmeä ja välkehtii auringossa. Kaisa solmii sen kaulalleen, vaikka aurinko porottaa. Isä taputtaa Kaisaa hartiaan ja äiti rutistaa hellästi.

"Lähetään veneellä meren yli Ruotsin puolelle", Kaisan eno vetää isän sivummalle. "Pietarsaaren kauppiat ovat menossa. Kaupungilla puhuivat, että venäläiset myivät Viipurin naiset ja lapset orjuuteen."

"Vasiten pelottelevat, että lähetämme suosiolla miehiä kuninkaan sotiin", isä tyrää. "Jos me lähemme Ruotsiin, talot ja tavarat jäävät ryöstäjien saaliiksi. Niin kauan kun pappi pysyy kirkolla, ei meilläkään ole hätää."

Kotka syöksyy lammaslaumaan karitsaa tavoitellen. Lampaat määkivät kauhuissaan ja syöksyvät yhtenä rykelmänä metsikön suojaan.

LUKU 1

Kova pamaus. Mustaa savua pöllähti, enkä hetkeen kyennyt erottamaan, olinko osunut maaliin. Isä oli kiinnittänyt maalitaulun isoon koivuun niityn ja metsän rajalle. Koivussa roikkui kellanruskeita lehtiä, joita kolea tuuli heilutti. Oli lokakuun loppu vuonna 1714.

"Kaisa osui pyssyllä!" pikku-Jaakko hyppi ympyrää ja puristi sormilla nenäänsä ruudin katkun vuoksi. Maalitaulun oikeassa alareunassa erottui musta läiskä. Isä taputti hartiaani, kun kaivoin kangastuppoja korvistani.

"Saaran vuoro!" isä sanoi.

Saara tuki isoisänsä jousen jalallaan maahan. Suu kiristyi ponnistuksesta tiukaksi viivaksi, kun hän viritti jalkajousen ylöspäin vetäen. Saara asetti nuolen uraan ja nosti aseensa tähtäysasentoon.

Äiti tuli paikalle. "Menes sytyttämään tulet saunaan. Väki tulee illalla meille saunomaan", hän käski minua. "Pyssyjien kanssa pelaatte kaikki päivät. Eikö tämä ole enemmän poikien hommia. Kylällä puhuvat", hän marmatti, muttei uskaltanut katsoa isää kohti.

"Tytöjen pitää oppia ampumaan", isä sanoi ja katsoi äitiä silmiin. "Kaisa on petrannut ja Saara ampuu kuin kruununmettästäjät ainakin!"

Saara painoi vipua. Nuoli viuhahti, pamahti maalitaulun keskelle ja jäi siihen värisemään. Saara katsahti voitonriemuisesti pikkuveljeensä, joka hymyili leveästi.

"Joko lähetään piilopirteille?" eno kysyi illalla isältä pöydän ääressä.

"Armeija on paennut pohjoiseen. Meitä ei kukaan puolusta."

Jaakko ujutti kätensä isän käteen. Isä naurahti ja koppasi Jaakon syliinsä.

"Jumala suojelee ja sissit", isä sanoi ja kutitti Jaakkoa sormellaan. Jaakko kääntelehti ja kikatti.

"Ettei vain herätä vielä kasakan nauruun", eno sanoi.

"Mitäs sillä tarkoitat?" isä kysyi.

"Heräämme aamulla siihen, että vihollinen on pihassa, eikä pakoon enää pääse."

"Ei tuommoista saa ees ajatella", isä paheksui. "Joka sutta pelkää, se sutta kutsuu! Johan tässä on pari kertaa paettu suin päin metsään, mutta turhaan kummallakin kerralla."

"Kyrön kohtaloa en meille haluaisi. Itsestäni en välitä, mutta nuoria ajoivat satamäärin orjuuteen. Tien vieriltä hangesta löytyi kuolleita lapsia", eno sanoi hiljaa.

Isä näytti tyytymättömältä.

"Lapsia pelottelet!" hän nousi Jaakko sylissään pois.

"Kirkonkello upotettiin viime viikolla järveen. Ei tuomiokapituli turhan päiten sellaista määräystä olis meiän papille antanut", eno jupisi.

LUKU 2

"Miksi kirkonkylän pojat yöllä ratsastivat tänne?" isä kysyi ääni sortuen.

Havahduin hereille sänkyratin yläpetillä, aistin pelkoa ja kiihtymystä. Oli vielä pimeää. Nousin kyynänpääni varaan ja raotin punakirjavaa raanua sydän pamppaillen. Tuvan pöydällä oli lyhty, jonka valossa näin enon. Hänen lapikkaansa naputti hermostuneesti lattiaan.

Isä istui enoa vastapäätä ja tuijotti häntä. Talo oli unessa, pikkusisko ja -veli tuhisivat alapetillä ja hiiret rapistelivat vintillä. Takasta kajasti tulen loimua, puut räätisivät ja vieno savun haju kulkeutui sängylle asti.

"Sissit hävisivät taistelun Pietarsaaren tiellä", eno kertoi matallalla äänellä. "Sukulaiset pakenivat metsään ja lähettivät pojat varottamaan meitä."

Äiti oli tullut kamarin ovelle. Häneltä tipahti kiulu kolisten lattialle ja maitoa valui valkoisenaan lankkulattian rakoihin.

"Paetkaa piilopirtille", eno sanoi. "Niin isu meillä määräsi, ja pakkaamme jo kuormaa. Täytyy tästä lähteä. Käyn vielä muissa taloissa varottamassa."

"Mitä te teette lehmille?" äidin ääni vapisi. Meillä lehmiä oli jätetty talven yli seitsemän ja lisäksi tänä vuonna oli kaksi vasikkaa.

"Otamme kaksi parasta lypsäjää ja hevosen matkaan. Muut itikat päästämme metsään. Kaikkia ei voi ottaa mukaan, koska niitten jälkiä olisi liian helppo seurata, eikä niitä pysty korvessa ruokkimaan", eno nousi pystyyn.

Laskeuduin tikapuita kylmille lattialankuille ja hytisin paidasani. Matti-veli kurkki toisen sänkyratin yläpetiltä.

"Mitäs nuori isäntä", eno tervehti häntä. Enon suupieltä nyki ja hän hengitti kiivaasti. Minua hän koski olkapäähän. "Jokos on sulhanen katsottuna?"

Eno kysyi aina samaa, mutta tällä kertaa hän ei odottanut vastausta, vaan harppoi saman tien ulos ovesta.

Enon kiusoittelu toi mieleeni yhden pojan, joka pääsi minun kanssani samaan aikaan ripille toissa kesänä. Hän koski kirkon ovelta minua kurillaan selkään ja kun käännyin, hän katsoi nau-raen suoraan silmiin. Pojan nimi oli Pietari, hän oli kirkolta.

Yhtäkkiä tajusin, mistä eno tuli varoittamaan. Viholliset ovat tulossa tänne! Hartiat jäykkänä olin puristanut sormia kämmeniin kunnes havahduin kipuun.

Puin kädet vapisten sarkahousut ja vedin lapikkaat jalkaan. Isu ompeli minulle joululahjaksi poikien housut, koska kävin isän kanssa metsällä. Isä halusi opettaa minulle ansapolkujen laittoa ja pyssyn käsittelyä ja muutenkin olin aina ollut isän tyttö. Matti taas oli äidin poika ja viihtyi naapurin Laurin kanssa kalassa. Pidin metsävaatteita salaa, koska tytöt eivät saaneet pitää miesten vaatteita. Kylillä ja kotona minulla oli pitkä hame.

Äiti pakkasi kupariastioita takan luona. Meillä oli kylän hie-noimmat ja kalleimmat astiat. Äiti kiillotti niitä joka aamu. Äidin kädet vapisivat ja kattiloita tipahti lattialle. Pelästyin, mitä isä sanoo, mutta isä istui lamaantuneena paikoillaan kädet ristissä ja silmät kiinni.

Maija ja Jaakko heräsivät kattiloiden kolinaan.

"Valitse kolme kanaa", isä sanoi minulle pienellä äänellä. Hätkähdin, koska tavallisesti isä puhui kuuluvasti. "Otetaan ne mukaan. Viikkaa sen jälkeen vaatteita huolella säkkeihin ja vie ne venerantaan."

Valitsin kanaparvesta yhden mustan ja kaksi ruskeaa. Juoksin niiden perässä ja kun vihdoin sain ne kiinni, sidoimme Maijan

kanssa niiden jalat ja laitoimme kanat säkkiin. Isä teurasti muut kanat ja punamustan kukon. Kukkoa ei voinut ottaa piilopirtille, koska se ei pysy hiljaa. Kukko oli suuri ja komea, sellaisia on harvassa.

Iltapäivällä olin uuvuksissa, koska olin juossut paikasta toiseen koko päivän. Olimme pakanneet lähtöä aamuyöstä asti. Pyörtytti ja huimasi, koska en ollut syönyt muuta kuin leipäpalan ja piimää varhain aamulla. Pelko kouri vatsassa, eikä ollut nälkä.

Hevonen ja kärryt odottivat valmiina pihalla, mutta isä vielä tunki vapisevin käsin lammasturkkiaan kuormaan.

Lähdin venerantaan syli täynnä rekivällyjä. Jouduin varomaan etten kompastu. Maija seurasi minua ja kannatteli sylistäni valuvaa vällyn päätä käsissään. Ilta-aurinko heijastui tummansiniseen aallokkoon.

Jaakko juoksi ohitsemme rantaan ja kyykistyi valitsemaan leipäkiviä suu keskittyneessä mutrussa. Kun hän oli löytänyt kaksi sopivaa, hän tähtäsi toinen silmä kiinni ja yritti saada kiviä pomppimaan veden pinnalla, mutta ei se onnistunut, aallokkoa oli liikaa. Hän kyllästyi ja tuli taas norkoilemaan minun ja Maijan viereen. Aallot loiskivat veneen perään.

Jaakko ja Maija olivat koko päivän seuranneet minua hiljaisina ja arkoina, mutta nyt he eivät enää jaksaneet pidätellä, vaan alkoivat juosta hippaa rantahietikolla. He huutelivat toisilleen iloisesti niin että järvenselkä kaikui.

Heitin veneeseen säkkejä ja nyssäköitä. Selkää ja niskaa kolotti ja kurkkua kuivasi. "Tuo kuuluu jo kirkolle asti", sanoin lapsille. Käskin Maijan takaisin auttamaan.

Otin kiinni säkin pohjasta, Maija tarttui säkin suusta ja heitimme niitä yksi kerrallaan veneeseen. Veneen pohjalla oli kaksi kannellista puuastiaa, jotka peittyivät säkkien alle. Toisessa tiinussa oli kukon ja kanojen lihat suolavedessä ja toisessa savustettua sian- ja lampaanlihaa.

Raahasimme veneeseen myös tuvan ison rautapadan. Veneen

laidat lähenivät jo veden pintaa.

"Kävin kysymässä Mattia, mutta hän ei ehtinyt kalaan", naapurin Lauri sanoi yllättäen selkäni takaa. En ollut kuullut hänen askeleitaan.

"Lähtöä pakataan. Eikös sinunkin pitäisi olla kotona auttamassa?" käännäsin häntä kohti. Laurin vaalea hiuspehko olisi pitänyt leikata viikkoja sitten.

Lauri kertoi, etteivät he lähde minnekään ainakaan vielä, koska isän viinanpoltto on tärkeässä vaiheessa.

Saara tuli rantatietä. Hän oli sinisilmäinen reipas ja iloinen tyttö. Tänään hänellä oli päällään valkoinen paita ja esiliina, siniraitainen röjy ja pitkä hame. Päässä hänellä oli valkoinen huivi, jonka alta valui kaksi ruskeaa paksua lettiä.

"Isä uhoaa, ettei hän akoilta eikä etenkään sinun isultasi ota käskyjä vastaan", Saara sanoi.

"Lähtekää Laurin kanssa meiän matkaan! Me olemme lähössä metsään pakoon", kutsuin. Saara auttoi nostamaan säkkiä veneeseen.

"Huoliiko isäsi minut ja Laurin?" hän kysyi.

"Täällä teiän käy huonosti!"

Saara pohti vain hetken. "Lauri, juostaan hakemaan eväitä!"

LUKU 3

Roikotin kanasäkkiä kädessäni ja mietin sille hyvää paikkaa veneessä, kun kuulin isän karjaisun kotimäeltä ja käännyin katsomaan. Tieltä kuului kovaa töminää ja hevosten korskuntaa. Pölypilven seassa hulmusi hevosten harjoja ja häntiä. Yli kymmenen miestä ratsasti hurjaa vauhtia meidän pihaamme!

Kaksi sotilasta kohotti oikeassa kädessään miekkaa, joka välähti ilta-auringossa. Pelästyin, enkä saanut henkeä. Päässä jyskytti, ote herposi ja kanasäkki tipahti rantahiekkaan. Säkissä syntyi liikettä ja kiukkuista kotkotusta. Maija ilmestyi viereeni ja tarrasi kädestäni kiinni.

Puristin hänen kättään ja yritin hengittää syvään, vaikka sydän pamppaili. Jouduin ponnistelemaan, että pysyyn paikoillani. Jalkani halusivat juosta pakoon niin lujaa kuin ikinä.

Jaakko vilahti ohitsemme kotia kohti. Hän oli jo pitkällä rinteessä, kun sain jalkani liikkeelle ja pääsin perään. Juoksin niin lujaa kuin pystyin, mutta vilkasta pikkupoikaa ei ole helppo saada kiinni. Ensimmäisen kerran kun kahmaisın hänestä, hän pääsi livahtamaan irti, mutta puolivälissä mäkeä sain viimein kopastua hänet tiukasti syliin.

"Haetaan isä!" hän rimpuili hätääntyneenä.

"Me menemme veneellä", huohotin hengästyneenä ja puristin häntä sylissäni. "Isä ajaa kärryillä."

Kävelin alas mäkeä, kunnes hengitykseni tasaantui, mutta takaa kuului miesten karjuntaa ja ilmaa leikkasi miehen huuto.

Isä?

Lähdin juoksemaan veneelle Jaakko sylissäni rannalla lojuvien säkkien ja työkalujen lomitse pää sumussa. Jouduin keskittämään kaiken huomioni siihen, etten kompastu.

Tyrkkäsin Jaakon veneeseen ja nostin Maijan perään.

"Menkää keulaan!"

Mäeltä kaikui huutoja, metallin kalinaa ja hevosten hirnuntaa. Vilkaisin taakseni ja kauhistuin: kuusi ratsumiestä karautti täyttä laukkaa mäkeä alas. Heillä oli musta kolmikolkkahattu ja likaisenvihreä pölyinen takki. Työnsin venettä, mutta muistin viime hetkellä köyden ja aivot: köysi täytyy irrottaa rantakoivusta ja aivot nostaa veneeseen.

Kävelin kuin unessa koivun luo ja irrotin köyden. Nostin aivot rantahiekasta. En pystynyt toimimaan nopeasti. En pystynyt pakottamaan itseäni mihinkään. Olin kankea ja hidas, pelko lamasi minua. Vilkaisin taakseni: ratsumiehet lähenivät jo saunaa. Heidän takissaan oli punaiset käänteet.

"Jumala, auta", rukoilin ja hengitin syvään ja yhtäkkiä näin kirikkaasti Maijan ja Jaakon, jotka puristivat toisiaan hätääntyneenä ja tuijottivat silmät suurina lähestyviä sotilaita. Tanner tömisi. Heitin aivot ja köyden veneeseen, kahlasin veteen ja työnsin veneen liikkeelle. Hyppäsin kyytiin ja työnsin airolla venettä kaikin voimin matalasta rantavedestä.

Istuin penkille, painoin kädet vavisten aivot hankaimiin ja aloin soutaa. Sydän hakkasi, jyskytti kurkkuun asti. Tuijotin rantaan karauttavia miehiä. Kaikilla oli viikset. Kellään ei ollut partaa niin kuin isällä, enolla ja vaarilla. Soudin tasaisesti tuttua liikettä. Mikään oma ajatus tai tahto ei käsiäni liikuttanut vaan ne toimivat kuin itsestään. Verkkaiseen tahtiin.

Miehet ratsastivat lujaa, etummaisena isokokoinen sotilas, jonka ilme oli kivettyneen tyyni.

Kun ratsukot ehtivät rantaan, olin soutanut juuri ja juuri syvään veteen. Miehet pysäyttivät hevoset vauhdista. Kaviot jarruttivat hiekassa. Ison miehen komennosta he hajaantuivat tarkastamaan

ympäristöä miekka ojossa.

"Stoi!" yksi sotilaista karjaisi minulle kiihtyneenä silmät palaen. Hän heilutti miekkaansa, tuijotti pistävästi ja käskei ratsunsa järveen. Hän ratsasti matalassa rantavedessä venettä kohti, mutta kun vesi syveni, hän pysähtyi, karjaisi minulle taas ja tempoi olkahihnasta muskettia käsiinsä.

Toinen sotilas ratsasti kiireesti veteen hänen viereensä ja komensi tiukasti. Pistäväsilmainen työnsi aseensa takaisin selkäpuolelle ja kääntyi rantaan. Pällikkö katsoi minua rannalta kylmän arvioivasti. Soudin verkkaisesti eteenpäin aivan kuin olisin tavallisella verkonlaskureissulla, kuin en pelkäisi mitään.

Saaran kotitalolta kuului laukaus. Pällikkö komensi miehiä, jotka kannustivat hevoset täyteen laukkaan Saaran talolle ja kohta ranta oli tyhjä.

Jatkoin soutamista kuin sumussa. En kuullut enkä nähnyt mitään. En pystynyt nopeuttamaan enkä hidastamaan tahtia, mutta kädet jatkoivat tasaisella vauhdilla tuttua liikettä. Hankaimet kitisivät ja vesi loiskui kun airot osuivat veteen.

Kun pääsin niemen taa, vilkaisin veneen keulaan. Maija ja Jaakko puristivat toisiaan kauhistuneena. Kanat pyristelivät säkissä jalkojeni juuressa. Yritin työntää pelkoa vatsanpohjaan, mutta ei se onnistunut omin voimin. Rukoilin taas ja hengitin syvään.

Nyt pystyin viimein vetämään lujaa. Kädet toimivat kuin ajatus. En ole koskaan soutanut niin kovaa.

Saavuimme järven toiseen päähän, jossa ei ole taloja eikä peltoja, ainoastaan metsää. Vedin veneen kaislikon ja rantapusikon suojaan, samaan paikkaan kuin edellisviikolla isän kanssa, kun veimme piilopirtille ryynejä ja herneitä.

Järven ympäri kiersi polku ylempänä metsässä, mutta en voinut nähdä, ratsastaako joku sitä pitkin meidän peräämme. Hoputin lapsia pois veneestä ja nostin Jaakon syliin. Hän tarrautui minuun, eikä suostunut irrottamaan, kun yritin laskea hänet alas.

"Tuleeko pahat miehet tänne", Jaakko kysyi ja puristi kaulastani

niin että henki salpautui.

"Missä äiti on?" Maija kysyi silmät kyynelissä ja piti takkini liepeestä kiinni.

"Isä ja äiti ja muut pakenivat toista kautta", sanoin heille. Halusin uskoa niin itsekin. "Nyt piilopirtille niin nopeaan kuin ikinä pystytte."

Tähystelin rantoja ja kuulostelin, mutten kuullut hevosten enkä miesten ääniä. Yritin erottaa kavioiden kopsetta, mutta oli hiljaista.

Musta iso korppi lensi matalalta yli.

Hyvä Jumala, älä anna niiden saada meitä kiinni. Hyvä Jumala, suojele meitä!

Meidän piti päästä rannasta pois niin pian kuin suinkin ja ehtiä piilopirtille ennen yötä, koska en osannut sinne pimeässä.

Tihkutti sadetta, lokakuun ilta hämärtyi. Laineet loiskivat venettä vasten. Puin molemmille lapsille isot sarkatakit, vedin heidän jalkaansa sukat ja tuohivirsut ja solmin päähän huivit Jaakon vaimeista vastalauseista välittämättä. Käärin kanan- ja kukonlihat pellavapaitaan ja tungin ne tuohikonttiin. Pujotin kontin selkääni sarkatakin päälle.

Suurin osa tavaroista jäi niille sijoilleen veneeseen, mutta peitelin niitä hätäisesti. Pistin isän vanhan huopahatun päähäni, koska se piti sadetta, mutta se valahti silmille. Pengoin esiin huiveja sisältävän säkin ja tungin hatun kupuun huiveja täytteeksi. Kaulaani kiedoin sinisen silkkihuivin, jonka olin saanut isältä rippilahjaksi. Isän uuden virsikirjan käärin huiviin ja tungin sen päällimmäiseksi vaatesäkkiin.

Annoin Maijan käteen kanasäkin ja Jaakolle kevyen vaatesäkin. Jaakko katsoi minua ja niiskutti.

"Koska isä tulee?" hän kysyi.

Halasin Jaakkoa.

Etsin riistapolun, jota peurat ja sudet olivat ikiajat käyttäneet.

LUKU 4

Metso lähti yllättäen polun vierestä. Maija hätkähti ja pudotti kanasäkin. Kanat kotkottivat kiukkuisesti. Huuhkajan silmät peilasivat isolta kiveltä muutaman kymmenen metrin päästä.

"Onneksi huuhkajalla ei tähän aikaan ole poikasia. Kerran iso huuhkaja lensi suoraan minua kohti. Sillä oli poikaset ison kiven päällä ja se puolusti niitä. Huuhkaja on pelottava, kun se lentää lujaa päin siivet levällään", kerroin.

"Onko täällä susia ja karhuja?" Jaakko kuiskasi.

"Ei niitä tarvitse pelätä", rauhoittelin. "Paitsi jos joutuu karhun ja sen pentujen väliin. Karhuemo voi hyökätä, jos se puolustaa pentujaan. Mitäs te tekisitte, jos karhu ryntäisi kohti?" Pidin puhetta yllä, että kuulin, jos lapset jäävät jälkeen ja pysyin itsekin rauhallisempana. En halunnut ajatella sitä, että sotilaat voivat olla kannoillamme. Kuulostelin kuitenkin herkillä korvilla ääniä takaamme polulta.

"Isä sanoi, että jos karhu tulee, pitää mennä vatsalleen maahan, pistää käet pään suojaksi ja olla hipihiljaa", Maija sanoi.

"Minä ainakin kiipeän puuhun!" Jaakko keksi.

"Se ei ole hyvä konsti", sanoin. "Osaatteko arvata miksi?"

"Karhu on hyvä kiipeämään", Maija sanoi.

"Oikein! Mutta karhut kömpivät jo talvipesään. Ei niitä enää näe tänä talvena."

"Mitä jos susia tulee?" Jaakko kysyi.

"Hosutaan niitä kepillä!" Maija sanoi. "Nuori susi oli tunkenut

mummolan porstuaan kissan perässä ja isu oli siitä vaan tappanut sen."

"Onko varma, ettei se ollut koira?" kysyin.

"Äiti sanoi, että se oli susi. Äiti oli silloin lapsi ja asui isun ja vaarin kanssa", Maija sanoi.

"Kyllä me sitten pärjätään susille", Jaakko kuittasi.

Susien ulvontaa ei kuulunut. Isu sanoi kerran naapurin emännälle, että meidän Kaisa on rauhallinen ja harkitsevainen ja pystyy mihin vain. Nyt minun pitää olla sellainen kuin isu kehui, vaikka vatsa on kipeä, huimaa ja heikottaa. Hyvä Jumala, auta löytämään piilopirtti, toistin mielessäni, vaikka juttelin tavallisia asioita samaan aikaan lapsille.

Muistin kauhukseni, mitä isä ja eno puhuivat kesällä, kun eivät tienneet, että kuulen. Venäläiset kiduttavat, että ihmiset kertoisivat, minne ovat kätkeneet rahat ja hopealusikat. Hyvä Jumala, siunaa kotiväkeä ja koko kylän väkeä ja pelasta heidät. Hyvä Jumala, älä anna niiden saada meitä kiinni!

Kyyneleet nousivat silmiini, mutta sitten muistin, ettei isä ollut uskonut huhuja. Isä sanoi, ettei noin pahoja ihmisiä voi ollakaan.

Maija ja Jaakko kulkivat hitaasti ja yö saavutti meidät. Lapset olivat väsyneitä ja janoisia. Valutin kuusen oksalta sadevettä kämmeneeni ja juotin heille. Join itsekin. Vesi maistui viennosti pihkalle ja valutin lisää, vesi tuntui niin hyvältä kuivassa kurkussani.

Jaakko veti vaatesäkkiä perässään, ja se tarttui juurakoihin ja kiviin, kunnes hän väsähti ja jouduin raahaamaan hänen säkkiään omieni lisäksi. Maija taiteili kanasäkin kanssa molemmin käsin, ettei se osu maahan. Hän oli niin uupunut, että kädet tärisivät, mutta hän ei valittanut. Tuon tuostakin laskimme säkit maahan ja hengähdimme. Isän iso tuohikontti hakkasi selkääni ja hankasi oikeaa olkapäätä.

Oli pimeää, kun tulimme tiheään kuusikkoon, josta käännytään

piilopirtille. Pystyin hiukan näkemään mihin astun, koska silmäni tottuivat vähitellen hämärään. Lapset kulkivat kannoillani.

Kumarruin isojen kuusten alaoksien alle. Kuusikossa ei ollut aluskasvillisuutta, vain ruskeita neulasia paljaassa maassa. Hapuilin kuusikon läpi. Sen takana oli isoja lohkareita ja kivikko. Pirtin pitäisi olla lohkareiden takana.

Jaakko kompastui taas väsymyksestä ja autoin hänet pystyyn. Piilopirtin edessä oli aukio, koska isä kaatoi puita rakennustarpeiksi ja polttopuuksi. Kuusten takana olikin valoisampaa ja erotin hirsiseinää.

Maija laski kanasäkin varovasti käsistään kosteaan maahan. Avasin puuvajan oven ja haparoin pimeässä pirtin ovea. Puuvaja ja pirtti olivat saman tuohikaton alla.

Löysin vajan oikealta seinältä pirtin oven. Vastaan hönki kostea ja kalseaa ilmaa, kylmempää kuin ulkoilma. Muistelin, että uuni on vasemmalla heti oven vieressä.

Haparoin uunin sivua ja käsikopelolla löysin tuluskukkaron uunin edessä olevasta kivikaukalosta. Otin tulusraudan oikeaan käteen ja kvartsikimpaleen vasempaan ja aloin iskeä kipinää kuivaan heinään, jota oli raudan ja kvartsin lisäksi valmiina tuluskukkarossa. Laskin palavan heinän varovasti kaukalossa oleviin kuiviin puulastuihin. Ne leimahtivat. Sytytin niiden avulla uuniin ladotut halot.

Varjot tanssivat harmailta hirsiseinillä. Kipusin ylälaverille ja avasin katon rajassa olevan räppänän. Päätin lämmittää pirtin kunnolla vasta seuraavana yönä, nyt muutama halko sai riittää.

Jaakko laahusti sisään ja suunnisti tulenkajossa penkille. Hän valahti seinähirsiä vasten, jalat roikkuivat penkin reunan yli.

"En enää ikinä pistä akkojen huivia päähän."

"Jäikö Maija ulos?" kysyin, mutta Jaakko ei vastannut. Hän oli nukahtanut istualleen. Otin päreen kopasta ja sytytin sen tulisiassa. Päre paloi liekinä mustassa yössä, kun menin ulos. Maija seisoi säkkien luona ja pöllön silmät kiiluivat kuusen latvasta.

Rutistin Maijaa.

”Jalkoja särkee ja huimaa”, Maija sanoi. Pirtissä hän käveli kankeasti seinänvieruspenkille. Kun raahasin säkkejä ja tuohikonnttia sisään, Maija jo nukkui kyljellään oikea käsi pään alla.

Hain vettä mökin vieressä olevasta lähteestä. Palatessani suljin ovet ja pistin päreen pihtiin. Tärisin kylmästä. Huoneilma lämpeni vähitellen, vaikka pöytä, penkit ja uuni hohkasivat kylmää. Hoidin pirttiä yökuntoon, vaikka olin väsynyt ja peloissani. Kuuntelin kankeana yön ääniä, mutta oli hiljaista.

Avasin vaatesäkit ja levitin niiden sisällön penkeille. Jaakon raahaamassa säkissä oli isän paksu liivi, pellavapaitoja, kintaita ja sukkaa. Toisessa kantamistani säkeistä oli iso paksu ryijypeitto ja toisessa usean lampaan nahasta tehdyt vällyt, joiden toinen puoli on kangasta.

Tein haloista aitauksen pirtin nurkkaan ja avasin kanojen jalkasolmut. Ne kaakattivat ja kulkivat kankeasti ympäriinsä, ja Maija käännähti unissaan. Kaadoin puukippoon sangosta vettä ja annoin sen kanoille.

Seinän vieressä oli kolme puuastiaa: kuivattuja herneitä, kokonaisia ohraryynejä ja kauranjyviä. Heitin kanoille jyviä ja pistin muutamia omaankin suuhuni, mutta ne tarttuivat kurkkuun.

Minulla oli jano, mutten pystynyt juomaan kylmää lähdevettä kuin pari kulausta. Valikoin rautapataan kukonpaistit ja kaadoin päälle ohraryynejä ja vettä. Siirsin punaisena hehkuvaa hiillosta tulipesästä uunin edessä olevaan kivikaukaloon, pistin padan kuumenemaan hiillokselle ja ladin uuniin pitkiä kuusiklapeja.

Hieroin kananlihojen päälle suolaa ja laitoin ne kannelliseen puuastiaan, jonka työnsin pirtin kylmään takanurkkaan penkin alle.

Kiipesin ylälaverille ja levitin ison turkisvällyn. Kannoin lapset sen päälle. Vedin pitkät sukat jalkaan ja puin isän liivin päälleni. Tuijotin tuleen. Halot paloivat loimuten, savua tuli ulos kiukaan aukosta ja nousi ylös räppänoitä kohti. Sade ropisi tuohikattoon.

Vihdoin olimme turvassa. Aloin täristä, hampaat löivät loukua. Minut valtasi hyytävä kauhu, joka oli koko päivän ollut lukittuna sisälläni. Päässä humisivat pelon aallot.

Jos olisin ollut tällainen kotirannassa, en olisi saanut venettä liikkeelle ja viholliset olisivat saaneet meidät kiinni.

LUKU 5

Heräsin siihen, että Jaakko tunnusteli kasvojani. Tuli oli sammunut, mutta vienoa aamuvaloa lankesi katonrajan räppänästä. Maija nukkui, huivi oli valahtanut niskaan ja toinen vaaleista leteistä irronnut. Hän oli potkinut peiton sivuun.

"Missä isä on?" Jaakko kysyi.

Muistin, mitä edellisenä päivänä tapahtui, ja vatsaan vihlaisi. Olin näköjään nukahtanut, vaikka pyörin aamuyöllä pitkään valveilla ja kuuntelin peloissani ääniä ulkoa vielä senkin jälkeen, kun tuli oli palanut punaiselle hiillokselle ja olin saanut työnnettyä lihakeiton tulipesään kypsymään.

"Ootellaan isää ja äitiä kaikessa rauhassa", sanoin Jaakolle. "Onko sinun nälkä? Uunissa on lihasoppaa." Kiipesimme makuulaverilta alas isoon hirteen koverrettuja askelmia pitkin. Lattia oli kylmä ja pujotin virsut jalkaan. Otin Jaakon syliin.

Isä oli latonut uuniin metrin korkeudelta kiviä ja tunkenut savea päällimmäisten väleihin. Hän oli pinonnut vajaan kuusi-halkoja monen kuukauden tarpeet. Ne olivat onneksi ehtineet jo kuivua. Minua itketti, kun ajattelin, miten hyvin hän aina meistä huolehti, mutta pidättelin itkua, etteivät lapset pelästy.

Joimme vettä ja menimme pihalle asioille. Päivänvalossa aukio näytti pienemmältä kuin yöllä. Kuusenoksista tippui kylmiä pisaroita. Metsä oli hiljainen. Kävimme lohkareiden päällä kuulostelemassa.

Illalla pihalle kulkeutui savun hajua. Pelkäsin, että viholliset ovat polttaneet kotikylän. Päätin lämmittää uunia vain öisin,

koska Kyrössä venäläiset olivat tähystäneet talojen katoilta piilopirttien savuja ja löytäneet sillä keinoin monta pakopaikkaa.

Kerran pidin tulta päivällä, kun satoi rankasti, mutta räppänät eivät vetäneet ja savu leijaili alas. Yskitti ja silmiä kirveli. Jouduin loukuttamaan ovea, että sain ajettua savua ulos.

Satoi ensilumi. Se oli hyvä, koska lumi peitti jäljet. Jaakko oli vetänyt vaatesäkkiä perässään, mikä oli tehnyt yhtäjaksoisen uran, ja märestä maasta pystyi löytämään minun lapikkaitteni ja lasten tuohivirsujen painalluksia. Koiran avulla meitä olisi ollut helppo seurata.

Haudutin hiilloksella vuorotellen kanasoppaa, hernekeittoa ja ohrapuuroa. Ensimmäisinä päivinä vain pistäydyimme ulkona vettä hakemassa ja asioilla, mutta pimeässä oleminen oli raskasta. Pirtissä oli kaksi pientä akkunaa, joista pääsi vain vähän valoa sisään.

Aloimme viettää kirkkaimman päiväsydämen ulkona. Maija ja Jaakko leikkivät kotia havumajassa kuusen alla ja tein heille kävyistä ja tikuista lehmiiä. Kuusikon vieressä aukesi neva, puuton avosuo, jossa kasvoi karpaloita. Poimimme niitä nevan reunassa.

Suojakelillä muovasimme lumesta lehmän, jonka Maija kastoi Valkokyljeksi, koska äidin paras lehmä oli Punakylki.

Päästimme kanat joka päivä vajan puolelle kuopsuttamaan. Kun kanat olivat vajassa, lapset juoksivat kilpaa pirtin ympäri, ettei kettu pääse livahtamaan kanojen luo.

Pihalla oli jänisten, oravien ja kettujen jälkiä. Metsoja ja pyitä oleili kuusikossa. Päätin pyydystää niitä ruuaksi, kun kananliha loppuu. Nevalla näin vilaukselta teeren, mutta niiden jälkiä ei ollut pirtin lähellä.

Iltahämärässä Maija huomasi akkunasta yksinäisen suden, joka jolkotteli mökin editse. Seuraavana aamuna seurasin sen jälkiä. Susi oli käynyt lohkareiden päällä ja jatkanut riistapolulle.

"Miksei isä jo tule?" Jaakko kysyi. "On mennyt jo monta yötä: yks, kaks, ..." Hän näytti sormillaan.

"Ootellaan vain kaikessa rauhassa, että isä tai eno tulevat meitä hakemaan."

"Minun on ikävä äitiä ja isää ja Mattia ja Liisaa", kyöneleet kohosivat Jaakon silmiin, kun hän luetteli kotiväkeä.

Jaakko kiipesi syliin ja Maijakin tuli viereen, kiersi kätensä Jaakon ympäri.

"Muistatteko sen vanhan virren, jota isä on laulanut joka sunnuntai siitä asti, kun sota syttyi?"

*Meidän linnam' on Jumal' taivaast',
Meidän kilpem' ja otam',
Hän auttaa meit' hädäst' ja vaivast'...*

Maija lauloi mukana, ja Jaakko painoi päätään rintaani vasten.

Virsi toi mieleen sunnuntai-illat kotona. Kirkkomatkan jälkeen isällä oli aikaa istua kaikessa rauhassa pöydän päässä ja puhua meidän kanssamme, koska sunnuntaina ei saanut tehdä töitä. Lepopäivä piti pyhittää tai sai kirkkorangaistuksen.

"Mennään yöpuulle. Kanatkin nukkuvat jo", ehdotin, mutta lapset tarrautuivat minuun ja lauloimme vielä iltavirren.

*Sun haltuus, rakas isäni,
Mä annan aina itseni,
Mun sielun', ruumiin', tavarain',
Ne ota, Herra, vastaban.*

Jaakko nukahti syliini ja kannoin hänet laverille vällyjen päälle. Maija kiipesi Jaakon viereen ja silitin hänen tukkaansa. "Minäkin tulen kohta petille. Luenko Herran siunauksen?" Maija nyökkäsi silmät kiinni ja laitoin käteni hänen otsalleen. Äiti teki meille näin joka ilta.

*Herra siunatkoon meitä ja varjeltkoon meitä!
Herra valistakoon kasvonsa meidän päällemme,
ja olkoon meille armollinen!
Herra kääntäköön kasvonsa meidän puoleemme,
ja antakoon meille ijankaikkisen rauhan!
Nimeen Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen. Amen.*

Laitoin käteni Jaakon otsalle ja luin Herran siunauksen hänelle. Asetuin lasten viereen. Tulen loimu välkkyi seinillä, savu nousi kattoon ja levisi pilveksi, joka purkautui räppänöiden kautta yöilmaan.

Laskin, kauanko meillä riittää ruokaa. Ryynejä on säästellen jouluun asti, mutta entä jos joudumme olemaan piilossa pitempään? Osaan virittää ansoja metsälinnuille, isä on opettanut, mutta piilopirtillä ei ole ansalankaa. Kanat eivät muni näin myöhään syksyllä.

Uskallanko käydä veneellä etsimässä ansalankaa ja hakea savulihat? Rannalla oli säkki, jossa oli pyyntivälineitä. Ehdinkö pakata sen veneeseen?

LUKU 6

Yritin nukkua, mutta ajatukset kiersivät kehää. Mitä teen, jos viholliset löytävät tänne? Selviämmekö hengissä talvisessa metsässä, vaikka pääsisimme pakoon? Enon piilopirtti oli parin päivämatkan päässä erämaassa, enkä tiennyt missä. Rukoilin, että rauhoittuisin.

Isä meidän, joka olet taivaissa.

Pyhitetty olkoon sinun nimes.

Läbestyköön sinun valtakuntas.

Tapautkoon sinun tahtos,

niin maassa kuin taivaassa.

Anna meille tänä päivänä meidän jokapäiväinen leipämme...

Havahduin siihen, että mietin rukouksen sanojen sijaan Tähteä, omaa lehmääni, jota olen vasikasta asti hoitanut. Miten Tähti voi ja saako se ruokaa? Tähdellä on valkoinen täplä otsassa, sillä on kauniit silmät ja se on viisas. Se löytää parhaille syöntipaikoille ennen muita. Voi Tähti, minun on ikävä kotiin.

Pakopäivää edeltävänä lauantaina lämmitin saunaa kotirannassa ja kaikki oli vielä hyvin. Isu, vaari, eno ja Esa-serkku tulivat meille saunomaan ja äiti paistoi leipäjuustoa takassa.

Aloitin rukouksen uudelleen. Rukoilin ääneen ja hengitin syvään. Keskityin jokaiseen sanaan, että unohtaisin surun, joka veti minua alaspäin hiljaisina hetkinä. Huoli ei väistynyt kuin

hetkittäin, kun Maija ja Jaakko touhusivat iloisina. Heille metsässä asuminen oli seikkailua.

Maijalla oli ikävä omaa kissaansa. Vakuutin hänelle, että kissat kyllä selviävät ja odottavat meitä kotimäellä, mutta Maija oli huolissaan. Hän pelkäsi että Skottarin kovat karhukoirat saavat Missen kiinni.

Kerran satuin näkemään, kun Jaakko silitti isän vanhaa takkia, jonka olin laittanut roikkumaan pirtin naulaan. Jaakko painoi päänsä kuluneeseen kankaaseen.

Minua alkoi itkettää ja kurkkua kuristi. Hengitin syvään, vedin itkuja sisäänpäin ja yritin jatkaa rukousta:

*Anna meille meidän syntimme anteeksi,
niin kuin mekin anteeksi annamme meidän velvollistemme.
Ja älä johdata meitä kiusaukseen. Mutta päästä meidät pabasta.*

Susi ulvoi. Toinen susi vastasi matalalla äänellä pirtin läheltä. Maija heräsi ja tarrasi minuun. Kanat liikkuiivat levottomasti ja vetäytyivät aitauksen nurkkaan. Ne työnsivät päänsä toistensa sulkiin ja maastoutuivat ruskeanmustaksi kasaksi.

Raotin akkunan luukkuu. Susia ei näkynyt, mutta kuu paistoi valkoiselle hangelle. Palasin Maijan viereen.

Aivan vieressä susi ulvoi matalalta värisyttään kuin haluaisi kertoa tunteistaan mahdollisimman kauniisti. Kuoroon yhtyi kolme sutta, nekin pirtin lähellä.

Aamulla kaivoin vajan nurkkaan kuopan ja sanoin, että tästä lähtien käymme asioilla aamulla ja illalla vajassa. Etsin ison karahkan ja pidin sitä mukana, kun olimme päivällä ulkona.

Kun kävimme lähteellä hakemassa vettä, kaksi korppia lensi kuuseen. Korpit olivat liidelleet nevalla, mutta aiemmin ne eivät tulleet lähelle. Nyt ne seurasivat uteliaina, mitä teimme. Juttelin niille ja toinen niistä sanoi "Klonk. Klonk".

Jaakko tuli ihmettelemään, miksi minä puhuin korpeille. Kerroin

hänelle, että niistä on hyötyä: ne varoittavat, jos sudet tulevat.

Yhtäkkiä kuului koiran haukkua järven suunnasta. Korpit pyrähtivät lentoon. Ryntäsimme ensin kaikki pirttiin, mutta Maija juoksi saman tien takaisin vajaan ja kantoi kanat yksi kerrallaan sisään. Jätin akkunan auki ja kuuntelin korvat punaisena, mutta koiran haukkua ei enää kuulunut.

Yöllä olin alhaalla lisäämässä klapeja uuniin, kun susi alkoi ulvoa pirtin aukiolla. Kohta kuoroon yhtyi kolme, koko lauma koossa. Kananurkasta kuului nuuskimista. Seinää raavittiin ja lankkulattian raoista kuului, kun susi kuopi maata.

Nostin tyhjän kauranjyväsaavin pöydälle ja pistin kanat sinne.

Susi nousi hirsiseinää vasten ja raapi akkunaluukkua. Löin karahkalla luukkuun kolme kovaa lyöntiä ja raapiminen loppui. Maija kurkisti laverilta hädissään. Kiipesin hänen luokseen karahka kädessä. Istuin Maijan viereen ja otin hänet syliin.

Kaukaa kuului susien ulvontaa, pirttiä kiertävät sudet vastasivat siihen ja vähän ajan päästä oli hiljaista. Jaakko nukkui syvää unta. Hän ei ollut herännyt ääniin. Maijakin nukahti syliini, kun silittelin hänen selkäänsä, mutta itse pysyttelin hereillä ja vahdin tulta aamuun asti. Olin kuitenkin nukahtanut, koska oli täysi päivä, kun heräsin.

Kun laskeuduin alas, Maija hääri tärkeänä, hämmensi pataa isolla kauhalla.

"Kaisa-lapsi on herännyt", Jaakko seiso i ryhdikkäänä kana-aitauksen vieressä keppi kädessä. Maija hämmensi pataa.

"Minä olen vaari", Jaakko esittäytyi. "Maija on isu."

"Kaisa-lapsi, nukuitko hyvin", Maija kääntyi pikkuvanhasta puoleeni. "Vaari vahtii, etteivät kanat noki toisiaan."

Minua alkoi naurattaa, mutta yritin olla vakavana, etten loukkaisi heidän tunteitaan. Istuin pöydän ääreen palveltavaksi. Aamupuuron jälkeen meillä oli yleensä satu-tarina-arvoitus-vitsituokio.

"Mikäs se on, kun kaks laivaa on merellä, iän kaiken purjehdivat, eivät toistansa tapaa", kysyin Maijalta ja Jaakolta.

"Helppo! Aurinko ja kuu tietysti", Maija kikatti. "Mikäs se on, kun ääni kuuluu, puhujaa ei koskaan näy?"

"Onpas vaikea, onpas vaikea", hieroin nenääni.

"Tietysti tuuli", Jaakko huikkasi suu korviin asti hymyssä.

"Mikäs se on, jolla ei ole alkua eikä loppua", Maija kysyi. Jaakko sanoi että se on tietysti vesi, mutta Maija sanoi, että oikea vastaus on sormus. Jaakko ei suostunut uskomaan, ettei vesi ole yhtä lailla oikein.

LUKU 7

Saaran ja Laurin kotitaloon oli majoittunut yli kaksikymmentä sotilasta. He olivat sulkeneet liiteriin kylästä raastamiaan nuoria: Kontiaisten Matin, heidän kauniin Liisa-piikansa ja Matoniemen Annan. Anna itki hysteerisesti Liisan kyljessä ja Liisa yritti rauhoitella häntä.

Matti kyhjötti liiterin kylmässä pimeässä nurkassa ja tuijotti hiirtä, joka jähmettyi tuijottamaan häntä takaisin.

"Matti!!" Poika hätkähti ja katsoi liiterin toiseen nurkkaan, jonne Liisa ja Anna oli sidottu.

"Olen huutanut sinua monta kertaa, muttet kuule yhtään mitään", Liisa sanoi. "Kokeile, saatko kätes irti. Minut on köytetty liian tiukkaan."

Matti tuijotti hiirtä mitään näkemättömin silmin, eikä kyennyt edes nostamaan kättään. Hänen korvissaan kaikuivat äidin huudot. Äiti roikkui käsistä tuvan katto-orressa. "Sano rahas!" sotilas poltti äitiä kuumalla raudalla.

Liiterin hatarien seinien välistä leijui savua. Sotilaat sytyttivät Matin kotitalon tuleen, mutta enää ei kodin suunnasta kajastanut liekkien loimua. Hiiri tärisi Matin edessä. Se pelkäsi kuollakseen, muttei pystynyt liikkumaan.

Kovat askeleet lähenivät, kuului lapsen hätäntynyttä itkua ja raahauksen ääntä. Ovi lensi auki. Polvihousuinen mies, jolla oli pitkä likaisenvihreä takki ja nahkavyössä pistooli ja teräase, tömistä sisään ja veti huutavaa pikkupoikaa perässään.

Sotilas kivahti vihaisesti ja sivalsi poikaa kämmenellä päähän.

Samaan aikaan Saara makasi kotitalonsa tupakamarissa pää peittojen alla ja painoi sormiaan korviin. Tuvasta kuului juopuneiden miesten örvellystä ja hoilausta.

"Ei, ei", joku tyttö kirkui peloissaan. Piiska viuhahti ja hän huusi tuskasta. Saara koski käsivarressaan olevaa haavaa, joka jatkui punaisena juomuna selkään. Haava oli alkanut märkiä siitä kohdasta, mihin ruoskan lyijypää osui. Pitää kaataa siihen virtsaa että se puhdistuu, Saara ajatteli.

Tyttö nyyhkytti seinän vieressä, naapurin Susanna!

Kuului raahaamista, tömähdyksiä, joku kaatui lattialle, kaksi miestä huusi toisilleen, nyrkiniskuja, rusahdus. Tuoppi tai muu puinen astia lensi ja kolahti kamarin seinään.

Rauta-avain kääntyi kamarin ovesa ja Saara kääriytyi pieneksi mytyksi peittojen alle. Peittoa raotettiin, iso miehen käsi tavoitteli Saaraa ja työnsi hänet tylästi selälleen. Saara yritti olla nukkuvinaan, mutta silmäripsien välistä hän näki paksut mustat viikset, kaksi rokonarpea poskessa ja mustan kolmikolkkahatun, jonka mies riisui pöydälle.